

บทที่ 5 สรุปงานวิจัยและข้อเสนอแนะ

โครงการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวไทยภูเขาเผ่าลัวะ กรณีศึกษาบ้านปากำตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ในแผนงานวิจัยการศึกษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมจังหวัดน่าน เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเป็นมรดกโลก และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 4 ลักษณะดังนี้ คือ

1. ศึกษาลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านชาวลัวะบ้านปากำ ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ
2. ศึกษาวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อของชาวลัวะบ้านปากำ ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
3. ศึกษาผลงานการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ผ่านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมการจัดพื้นที่และการก่อสร้างที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์
4. ศึกษาความหมายของคติความเชื่อที่มีผลต่อ พื้นที่ วิถีชีวิตและสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของท้องถิ่นและเผยแพร่องค์ความรู้ต่อประชาชนในท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป

ในการศึกษาครั้งนี้ได้วิเคราะห์สรุปผลตามเป้าหมายของวัตถุประสงค์และเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่พบแก่ประชาชนทั่วไปได้ผลสรุปดังนี้

- 5.1 สรุปลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านปากำ
- 5.2. สรุปลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปรี ของชาวลัวะปรี บ้านปากำ ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีที่มีผลต่อสถาปัตยกรรม
- 5.3เสนอแนะแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในการเผยแพร่องค์ความรู้ที่พบจากการศึกษาครั้งนี้ได้ผลิตสื่อเพื่อนำเสนอลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวลัวะบ้านปากำในรูปแบบสื่อดิจิทัลเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ อย่างชัดเจนในเรื่องสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อประชาชนทั่วไปได้ง่ายขึ้น

5.1 สรุปลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านปากำ

บ้านปากำ ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวไทยภูเขาเผ่าลัวะ ชาวเขาเผ่าลัวะมีการกล่าวถึงในเอกสารทางวิชาการและเอกสารทางราชการแตกต่างกันไป แต่สรุปได้ว่าเป็นชนพื้นเมืองหรือชนกลุ่มดั้งเดิม (Indigenous people) ที่พูดภาษาในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Autoasiatic Language Family) ในสาขามูอิก (Khmuic) ในตระกูลย่อย มอญ – เขมร (Mon – khmer sub Family) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ภาษามัล (Mal) และภาษาปรี (Pray) ซึ่งมีความใกล้ชิดกับภาษามูและภาษามลาปรี เป็นภาษาพูดที่ไม่มีตัวอักษร แต่ละหมู่บ้านอาจมีสำเนียงแตกต่างกันไป

ชาวเขาเผ่าลัวะมีถิ่นอาศัยอยู่หนาแน่นในบริเวณชายแดนไทยและสปป.ลาว โดยเฉพาะบริเวณอำเภอบ่อเกลือ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอสองแคว และอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน และในเขตแขวงไชยะบูลีของสปป.ลาว ซึ่งเป็นดินแดนต่อเนื่องกันตลอดชายแดนซึ่งเดิมเป็นเขตปกครองของเมืองน่านในอดีต ชนกลุ่มนี้ถูกเรียกชื่อหลายชื่อเช่น ชาวดอย, ข่าถิ่น, ข่าไผ่, ไพร, ลัวะ, ถิ่น, ปรี, มัลหรือมัล แต่ที่รู้จักกันและถูกเรียกมากคือ ลัวะและถิ่น ซึ่งเป็นคำพื้นเมืองที่คนในจังหวัดน่านใช้เรียกชนกลุ่มนี้ชื่อที่เขา

ยอมรับ คือ ลัวะ แต่ไม่ค่อยยอมรับ คือ “ถิ่น”

ชนกลุ่มนี้สามารถจำแนกแยกเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจนจากพิธีกรรมสำคัญและภาษาพูดโดยกลุ่มที่มีพิธีสำคัญเป็นพิธีสะโหลด และใช้สำนวนสามัญว่า “ปองซา” ที่หมายถึงกินข้าว เป็นกลุ่มมัล กลุ่มที่มีพิธีกินดอกแดงเป็นพิธีสำคัญประจำปี และใช้สำนวนสามัญว่า “ปองจีะ” ที่หมายถึงกินข้าวเหมือนกัน เป็นกลุ่มปรียชาวบ้านปากำ ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน จากการศึกษาพบว่า เป็นชาวเขากลุ่ม ปรียอย่างชัดเจนเพราะมีพิธีกินดอกแดงเป็นพิธีสำคัญประจำปีหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้ว และใช้คำพูดที่หมายถึงกินข้าวว่า “ปองจีะ”

จากการสำรวจภาคสนามพบว่ายังมีชาวปรียในบริเวณใกล้เคียงกันกับบ้านปากำอีกโดยมีอยู่ในบ้านห้วยลัวะ บ้านขุนน้ำจอน ตำบลดงพญา และบ้านหนองน่าน บ้านน้ำแพนนอก บ้านน้ำแพนใน บ้านก่องกวาง ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือด้วย

ชาวลัวะทั้งกลุ่มมัลและกลุ่มปรียอาศัยและตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณต้นน้ำน่าน เช่น น้ำมาง น้ำว่า น้ำบัว โดยอาศัยอยู่ปะปนกันไปหลายหมู่บ้าน ซึ่งเริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีไปเป็นแบบคนเมืองหรือใกล้เคียงกับคนเมืองน่านทั่วไป ทั้งเครื่องแต่งกายบ้านเรือน ภาษาพูด แต่จารีตประเพณียังหลงเหลือเค้าอยู่บ้าง เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม โดยเฉพาะวัฒนธรรมในการอยู่อาศัย การสร้างบ้านเรือนแบบคนน่านทั่วไป หลายหมู่บ้านเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาคริสต์ จากเดิมที่นับถือผี จึงทำให้สภาพความเป็นอยู่เปลี่ยนไปอันเนื่องมาจากความเชื่อในวิถีชีวิตและประเพณีเปลี่ยนแปลงไป

ชาวลัวะนิยมปลูกเรือนพักอาศัยอยู่ตามไหล่เขาในระดับความสูงประมาณ 600 – 1200 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งเป็นระดับความสูงที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกข้าวไร่แบบดั้งเดิมในปัจจุบัน หลายหมู่บ้านเริ่มย้ายลงมาอยู่ใกล้ทางคมนาคมมากขึ้น เพื่อความสะดวกในการติดต่อการค้าดำเนินชีวิต ตลอดจนการศึกษาและสาธารณสุขของคนในชุมชน อีกทั้งพื้นที่หลายแห่งถูกประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติดอยภูคา อุทยานแห่งชาติขุนน่าน

เมื่อต้องย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยใหม่ การดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน หลายหมู่บ้านมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบันมากขึ้น

บ้านปากำ ตำบลดงพญาอำเภอบ่อเกลือ ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของจังหวัดน่าน โดยตำบลดงพญาด้านทิศเหนือติดกับ ตำบลบ่อเกลือเหนือ ด้านทิศใต้ติดกับ ตำบลบ่อเกลือใต้ ด้านทิศตะวันตกติดกับ ตำบลภูคา อำเภอบัว ด้านทิศตะวันออกติดกับแขวงไซยะบูลี โดยมีเทือกเขาหลวงพระบางกั้นอาณาเขต บ้านปากำ เป็นชื่อที่บุคคลภายนอกเรียกเป็นภาษาไทย เพราะบริเวณหมู่บ้านเดิมเป็นป่าต้นกำ ซึ่งเป็นไม้ชนิดหนึ่ง ที่ชาวลัวะหรือขมุนิยมนำมาทอเสื่อในออก ใช้เป็นหลอดดูดเหล้าในพิธีกรรมต่างๆ แต่ตามภาษาของชาวปรียคือ “งวลนอกปง” แปลว่าหมู่บ้านที่มีลำน้ำและเพราะ งวล แปลว่าหมู่บ้าน นอก , อ้อก แปลว่า น้ำ ปง แปลว่า เอะอะ และอยู่บนไหล่เขาที่ระดับความสูงเฉลี่ยประมาณ 1,100 เมตร ห่างจากถนนประมาณ 5 กิโลเมตร บริเวณโดยรอบหมู่บ้านเป็นป่าในเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคา โดยชาวบ้านใช้พื้นที่รอบหมู่บ้านปลูกข้าวไร่ในลักษณะหมุนเวียน (Rotation Swidden) ระบบเพาะปลูกในระยะสั้น แต่ใช้เวลาพักดินนาน (Shot Cultivation – Long Fallow) มีการใช้พื้นที่แน่นอนในการทำเกษตรเฉพาะ

ฤดูฝน เพียง 1 ปี แล้วปล่อยให้พื้นดินฟื้นตัวตามธรรมชาติประมาณ 4 – 5 ปี แล้วจึงหวนกลับมาทำที่เดิม ซึ่งพื้นดินจะมีความสมบูรณ์เพียงพอในการปลูกข้าวเป็นหลัก และปลูกพืชผักไว้กินและเป็นอาหารเสริม เช่น มันปั่ว, เผือก, พริก, ถั่ว

บ้านปากำหรือ “วงลนอกปง” เริ่มตั้งเป็นหมู่บ้านในพื้นที่ปัจจุบันนี้มานานนับร้อยปีแล้ว จากการสัมภาษณ์ นายขอด ใจปิง ผู้สืบทอดจากเรือนผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน โดยนายหมื่น พร้อมเพื่อนบ้านรวม 3 หลังคาเรือน ได้อพยพมาจากบ้านห้วยป้อ ในเขตตำบลบ่อเกลือเหนือในปัจจุบัน เพื่อมาหาที่ทำกินใหม่ พบบริเวณที่เหมาะสมมีแหล่งน้ำและสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ซึ่งอยู่ในบริเวณหมู่บ้านปากำปัจจุบัน ต่อมา มีชาวปรียบ้านหนองน่านย้ายเข้ามาร่วมด้วยเป็นกลุ่มตระกูลผิอาเปอ กลุ่มนายหมื่นเป็นกลุ่มตระกูลผิอาเยอ ทำให้หมู่บ้านปากำมีคน 2 ตระกูลผิ ต่อมาเมื่อมีประชากรมากขึ้น ที่ทำกินไม่พอเพียงจึงมีการเคลื่อนย้ายไปหาที่ทำกินใหม่ บริเวณขุนน้ำแพะ และขยับขยายเคลื่อนย้ายหมู่บ้านอีกครั้งจนปัจจุบันเป็นหมู่บ้านน้ำแพะนอกและหมู่บ้านน้ำแพะใน โดยเฉพาะบ้านน้ำแพะนอกมีเรือนฮีดของกลุ่มอาเปออยู่ในหมู่บ้านน้ำแพะนอก ซึ่งได้ย้ายไปในคราวอพยพจากบ้านปากำ บ้านปากำจึงมีเรือนฮีดกลุ่มอาเยอ ปัจจุบันคือเรือนนายขอด ใจปิงซึ่งจะต้องทำพิธีต่างๆ เช่นกินเหล้าไห เลี้ยงผีเรือนในวันสำคัญ ที่เรือนฮีดก่อนเสมอ บ้านน้ำแพะนอกและบ้านน้ำแพะในจึงเป็นเครือญาติจากบ้านปากำร่วมกัน นับถือเป็นพี่น้องร่วมสายตระกูลผิเดียวกัน โดยมีผู้อาวุโสประจำตระกูล หรือหมอฮีดของทั้ง 2 ตระกูลผิ อาเยอมีหมอฮีดประจำตระกูลคือ หมอนวน ใจปิง เรือนเลขที่ 20 อาเปอหมอฮีดประจำตระกูลคือนายปิ่น ใจปิง เรือนเลขที่ 39 คอยให้คำแนะนำสั่งสอนคนในสายตระกูลในการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมตลอดมา

สถานที่สำคัญในหมู่บ้านปากำ คือ 1. ตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ หรือบริเวณผิตาน้ำ (เป็นที่สิงสถิตของผีเจ้าที่ด้วย) ซึ่งชาวบ้านปากำใช้ดื่มกินตลอดมาตั้งแต่ตั้งหมู่บ้าน 2. เรือนฮีด ที่ต้องเริ่มพิธีต่างๆ ที่เรือนนี้เพื่อบอกกล่าว ผิหมู่บ้าน 3. ป่าช้า เป็นที่ฝังศพของคนในหมู่บ้าน

ผีหรือในภาษาปรียเรียกว่า “ปร็อง” ในสังคมชาวปรียบ้านปากำมี ผีเรือน, ผิหมู่บ้าน, ผิเจ้าที่, ผิป่า, ผิไร่ ผีเรือน(ปร็องเจียง) สำคัญต่อวิถีชีวิตและส่งผลต่อการใช้ชีวิตในเรือน ตลอดจนการแบ่งพื้นที่ ด้วยชาวปรียมีความเชื่อว่าผีเรือนจะคุ้มครองคนในเรือนได้ จึงต้องทำพิธีมากและเคารพมากที่สุดซึ่งถือว่าเป็นผีประจำตระกูลของแต่ละครัวเรือน ต้องทำพิธีบอกกล่าวในแต่ละช่วงปี จนถึงพิธีกินดอกแดง และการสร้างเรือนใหม่

ผิหมู่บ้าน(ปร็องวงล) เป็นผีที่ต้องทำพิธีบอกกล่าวเมื่อมีเลี้ยงประจำหมู่บ้านเช่น พิธีกินข้าวเฒ่า พิธีกินดอกแดง ถือเป็นผีของส่วนร่วมทั้งหมู่บ้าน จะคุ้มครองหมู่บ้าน

ผิเจ้าที่หรือผิตาน้ำ (ปร็องนอกฮ็อก) บริเวณตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ดื่มตั้งแต่อดีต ซึ่งจะต้องบอกกล่าวหากมีอะไรแปลกปลอมเข้ามาในหมู่บ้าน และเช่นสรวงในพิธีกินดอกแดง และเป็นบริเวณป่าต้นน้ำ ห้ามตัดต้นไม้

ผิป่า(ปร็องโย) ผิไร่ (ปร็องแซ) สำคัญต่อการปลูกข้าว และเลือกที่พื้นไร่หากผีไม่อนุญาตจะทำไมได้ ผินี้จะมีอำนาจอยู่บริเวณป่าและไร่

อาชีพและการดำรงชีวิตของชาวปรียบ้านปากำพึ่งพาการทำไร่ข้าว ซึ่งมีความสำคัญต่อชาวปรียมาก เพราะจะต้องทำไร่ข้าวเพื่อให้มีข้าวบริโภคตลอดปี โดยมีอาชีพรองด้วยการหาของป่า ในการทำไร่ข้าว ชาวปรียจะตัดไม้เฒ่าไร่ (แองแซ) สักข้าวเพื่อปลูกข้าวใหม่ทุกปีโดยใช้เครื่องมือในการกระทุ้งหรือสักร์ พื้นดิน

ด้วยลู่หรือเกอทุงในภาษาปรัย ซึ่งเป็นท่อนไม้เชื่อมขนาดยาวบางอันเสริมหัวด้วยโลหะ ปลายไม้อาจประดับด้วยใบของต้นเชิงทำเป็นพู่ เมื่อสักข้าวแล้วจะหยอดเมล็ดข้าวลงไป และปล่อยให้ต้นข้าวขึ้นเองตามธรรมชาติ ชาวปรัยเพียงแต่คอยกำจัดวัชพืชโดยการถอน หลังจากใช้เกอทุสมาน้ำฉีดไล่วัชพืช เมื่อมีแสงแดดจะทำให้วัชพืชนั้นเหี่ยวเฉาลงก่อน ในการเก็บเกี่ยวผลผลิตนั้นชาวปรัยบ้านปากำจะใช้วิธีดั้งเดิมคือการรูดเมล็ดข้าวจากรวงที่ละรวง แล้วใส่ในตระกร้าหรือ “เพียง” ในภาษาปรัยที่จะแขวนไว้ที่เอว จากนั้นจะเอามือลีดข้าวไปรวมกันไว้ในกระบุงขนาดใหญ่ที่มีขารองรับพร้อมสายสะพาย ก่อนนำเมล็ดข้าวไปเก็บไว้ในยุ้ง (รานชา) บริเวณข้างเรือนพักอาศัยในหมู่บ้าน ข้าวที่ปลูกจึงเป็นพันธุ์ที่มีลักษณะพิเศษที่สามารถรูดออกจากรวงได้ง่าย การเลือกที่ปลูกข้าวไร่นั้นครอบครัวบ้านฮัตจะมีสิทธิในการเลือกพื้นที่ทำไร่ก่อนเรือนอื่นๆ ในหมู่บ้านซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ และระเบียบแบบแผนที่ชาวปรัยบ้านปากำยอมรับและปฏิบัติกันมานานหลายชั่วคนซึ่งก่อนจะทำการเผาไร่ – สักข้าว นั้นก็จะต้องมีพิธีกรรมและขั้นตอนในการขออนุญาตจากผีป่าผีไร่ เพื่อให้ผลผลิตที่ได้เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี

ลักษณะครอบครัวชาวปรัยเป็นครอบครัวเดี่ยว มีผัวเดียวเมียเดียว ฝ่ายหญิงเป็นผู้สืบสกุล (Matrilineal) เมื่อแต่งงานฝ่ายชายจะต้องนับถือผีบรรพบุรุษของฝ่ายหญิง ลูกที่เกิดมาจะนับถือสายตระกูลฝ่ายแม่ ไม่แต่งงานกันในสายตระกูลเดียวกัน เพราะถือว่าเป็นพี่น้องกันแม้ว่าจะอยู่คนละหมู่บ้านก็ตาม ดังนั้นในหมู่บ้านของชาวปรัยจึงมักจะมีผู้นับถือสายตระกูลผีบรรพบุรุษอย่างน้อย 2 ตระกูลขึ้นไป ดังเช่นบ้านปากำจะมีตระกูลอาเยอและอาเปอ บ้านน้ำแพะจะมีตระกูล อาเยอ อาเปอ และอาซัง

การลำดับวันในสังคมของชาวปรัยจะแบ่งวันออกเป็น 10 วัน ในรอบ 1 รอบ คือ

1. วันคต (จิคต) 2. วันलग (จิลง) 3. วันเตา (จิเตา) 4. วันกา (จิกา) 5. วันคาบ (จิกาบ)
6. วันดับ (จิดับ) 7. วันวาย (จิวาย) 8. วันมิง (จิมิง) 9. วันเบอร์ิต (จิบेरิต) 10. วันกัต (จิกัต)

จึงแปลว่า วันหรือพระอาทิตย์ ซึ่งใน 1 รอบ 10 วันนั้น ชาวปรัยจะกำหนดวันกรรมซึ่งเป็นวันที่จะต้องหยุดทำงานหนัก ไม่ทำไร่ ไม่ตัดไม้ หยุดดำข้าว ที่ทำเป็นกิจวัตร แต่ละสายตระกูลจะกำหนดวันกรรมต่างกัน วันกรรมจะมีความสำคัญในการทำกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชนเพราะเป็นข้อห้ามต่างๆ บางพิธีไม่สามารถทำได้หากเป็นวันกรรม ต้องเลื่อนกำหนดออกไป

พิธีกรรมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวปรัยในรอบ 1 ปี นั้นเป็นจารีตที่ยึดถือปฏิบัติต่อเนื่องมาจากอดีตซึ่งสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและฤดูกาล เช่น ห้ามซ่อมแซม หรือปลูกเรือนก่อนพิธีกินดอกแดง และหลังพิธีกินดอกแก้ว เนื่องจากหลังพิธีกินดอกแดงซึ่งเป็นประเพณีฉลองการเก็บเกี่ยวผลผลิตประจำปีแล้ว ชาวบ้านจะมีเวลาวางที่จะช่วยกันปลูกเรือนได้ และต้องสร้างให้เสร็จก่อนที่จะต้องเผาไร่ สักข้าว เพราะเริ่มเป็นฤดูเพาะปลูกและเป็นช่วงเวลาฤดูฝนชาวบ้านทุกเรือนต้องไปทำงานในไร่ของตนเอง ไม่มีใครว่างจะช่วยเหลือกันได้ เนื่องจากกิจกรรมการซ่อมแซมเรือนหรือปลูกเรือนใหม่เป็นกิจกรรมที่ทุกครัวเรือนต้องช่วยกัน หรือผลัดกันช่วยเหลือตอบแทนกันและกัน

ปฏิทินกิจกรรมและพิธีกรรมในรอบ 1 ปี ของชาวปรัยบ้านปากำมีดังนี้

เดือนตุลาคม (เดือนเจียง) ประเพณีกินข้าวเฒ่า (ข้าวคั่ว) ข้าวฮ่าง (ข้าวนึ่ง)

เดือนพฤศจิกายน (เดือนยี่) ลงแขกรูดข้าวไร่ และเริ่มขนข้าวใส่ยุ้ง (รานชา)

เดือนธันวาคม (เดือน 3) รื้อเรือนชั่วคราว (จัวะ) ที่ไร่ ประเพณีกินดอกแดงหรือฉลองประจำปี

หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วทุกครัวเรือน

เดือนมกราคม (เดือน 4) เสี่ยงทายหาพื้นที่ทำไร่ และถางไร่
 เดือนกุมภาพันธ์ (เดือน 5) เกี่ยวหญ้าคา ไผคาเพื่อทำหลังคาเรือน หรือปลูกเรือนใหม่
 เดือนมีนาคม (เดือน 6) เฝ้าไร่ หลังจากถางไร่ไว้แล้วบางเรือนก็จะทำการซ่อมแซมหลังคาเรือน
 หรือปลูกเรือนใหม่

เดือนเมษายน (เดือน 7) ล้อมรั้วไร่ทำความสะอาดไร่

เดือนพฤษภาคม (เดือน 8) ปลูกข้าวตอ สักข้าวไร่ ข้าวโพด เผือก มัน โดยเฉพาะมันพรว้า

เดือนมิถุนายน (เดือน 9) ประเพณีปลูกแซก

เดือนกรกฎาคม (เดือน 10) ประเพณีกินข้าวโพด รับขวัญข้าวตั้งท้อง

เดือนสิงหาคม (เดือน 11) ประเพณีรับขวัญข้าวตั้งท้อง

เดือนกันยายน (เดือน 12) ประเพณีกินข้าวตอ

ประเพณีที่สำคัญที่สุดของชาวปรัยบ้านปากำ คือ พิธีกินดอกแดงซึ่งถือเป็นพิธีกรรมเฉลิมฉลองการ
 เก็บเกี่ยวผลผลิตประจำปี ต้องทำพิธีเชิญผีป่าผีไร่กลับมายังถิ่นเดิมในไร่ นำขวัญข้าวกลับยัง ทำพิธีกิน
 เหล้าเลี้ยงผีเรือนทุกหลังคาเรือน

ประเพณีกินดอกแก้ว คือ พิธีบอกกล่าวผีเรือนเมื่อเฝ้าไร่เรียบร้อยแล้ว

ประเพณีปลูกแซก คือพิธีเลี้ยงผีไร่ให้ช่วยดูแลรักษาพืชผลในไร่ จะทำพิธีเช่นไหว้ให้ในไร่ข้าวสถานที่
 สำคัญ : เรือนฮีด เป็นเรือนของบรรพบุรุษสืบเชื้อสายจากผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน

เรือนหมอสิด เป็นเรือนที่ผู้อาวุโสหรือหมอผีประจำสายตระกูลอาศัย

ศาลผีตาน้ำ เป็นศาลบริเวณตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ ประจำหมู่บ้านเป็นศาลผีเจ้าที่ด้วย

ป่าช้า เป็นที่ฝังศพคนตายในหมู่บ้าน

การแต่งกายชาวปรัยบ้านปากำไม่มีการทอผ้าใช้เอง จะซื้อหรือแลกเปลี่ยนกับชาวลื้อในอดีตผู้ชาย
 ชาวปรัยจะนุ่งโจงกระเบนสีดำหรือน้ำเงินเข็มใส่เสื้อแขนยาวสีเข้ม ผู้หญิงนุ่งซิ่นลายแบบชาวลื้อ สวมเสื้อ
 แขนยาวสีน้ำเงินเข็ม ทั้งหญิงชายจะโพกศีรษะด้วยผ้าแดงปลายประดับพู่หลากสี

หมู่บ้านปากำตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคา พิกัด QB 2592776 N 19°_ 13.718 E
 101° 08.880. หมู่บ้านมีขนาดความกว้าง 135 เมตร ความยาวในแนวทิศเหนือ – ใต้ 485 เมตร ความสูง
 1,120 เมตร โดยประมาณ จากระดับน้ำทะเล (จุดสูงสุดของหมู่บ้านอยู่บนแนวสันเขาอยู่ที่ความสูง 1,170
 เมตร ต่ำสุดที่ 1,094 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง อาณาเขตทิศเหนือติดกับเขตบ้านขุนน้ำจอน
 ตำบลดงพญา ทิศตะวันออกติดกับเขตบ้านสว้าเหนือ ตำบลดงพญา ทิศใต้ติดกับบ้านปางกบ ตำบลดง
 พญา ทิศตะวันตกติดกับเขตบ้านสะกุน อำเภอปัว จังหวัดน่าน

หมู่บ้านปากำมีเรือนพักอาศัย 23 หลัง การตั้งเรือนพักอาศัยของหมู่บ้านปากำจะตั้งในแนวเหนือ –
 ใต้ แบ่งเป็นกลุ่มเรือนใหญ่ๆได้ 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 อยู่บนเนินเขาทางทิศเหนือของหมู่บ้านจำนวน 4 หลังคาเรือน

กลุ่มที่ 2 อยู่บริเวณหุบเขาในแนวเหนือ – ใต้ ด้านทิศเหนือต่อจากกลุ่มที่ 1 จำนวน 4 หลังคาเรือน

กลุ่มที่ 3 อยู่บริเวณลานกลางหมู่บ้าน และบริเวณทางเข้าหมู่บ้าน 6 หลังคาเรือน

กลุ่มที่ 4 อยู่บริเวณทิศใต้บนเนินเขาที่ระดับความสูง 1,170 เมตร จำนวน 9 หลังคาเรือน

องค์ประกอบของหมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาอยู่บริเวณเนินเขาอีกลูก ด้านเหนือของหมู่บ้าน
2. กลุ่มอาคารเรียนของการศึกษานอกโรงเรียนบริเวณเนินเขาด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน
3. กลุ่มหมู่เรือนพักอาศัย 23 หลังคาเรือนวางในแนวเหนือ – ใต้
4. บริเวณป่าช้าประจำหมู่บ้าน อยู่บนสันเขาทางทิศตะวันตก ขนานกับแนวหมู่บ้าน
5. บริเวณศาลตาน้ำ อยู่ด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านระยะห่างประมาณ 400 เมตร

ภาพที่ 5.1 แสดงลักษณะหมู่บ้านปากำ ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
ภาพวาดลายเส้นโดย สัญชัย สุพิพัฒน์มงคล

5.2สรุปลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปรีย บ้านปากำ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวปรียแบ่งได้ทั้งหมด 4 ชนิดคือ

1. เรือนพักอาศัย
2. เรือนพักชั่วคราวระหว่างสร้างเรือน
3. เรือนพักชั่วคราวในไร่
4. ยุงข้าว

5.2.1 เอกลักษณ์ของเจียงหรือเรือนพักอาศัยของชาวปรียบ้านปากำ

ผังบริเวณ : กลุ่มเรือนพักอาศัยจะตั้งอยู่บนที่ราบที่ปรับระดับแล้วบริเวณสันเขาเลาะเรียงกันไปตามไหล่เขา แนวแกนของกลุ่มเรือนพักอาศัยทั้งหมดจะเป็นแนวเหนือ – ใต้ โดยหันเรือนไปทางทิศใต้ซึ่งเป็นทิศทางเข้าหมู่บ้านและเป็นทิศทางของบริเวณศาลตาน้ำ ตัวเรือนส่วนใหญ่จะตั้งชิดเชิงเขาบริเวณรอบตัวเรือนจะปลูกพันธุ์ไม้ที่ใช้ประโยชน์ได้ เช่น มะกอก มีท้องน้ำและบริเวณชักร้าง ยุงข้าวจะอยู่ใกล้กับเรือนพักอาศัย

ทางเข้าเรือนจะอยู่ทางด้านซ้ายของเรือนในบริเวณที่โล่งได้ขยายคาปีกนกที่ยื่นจากตัวเรือน ทั้งขยายคาน้ำจรดพื้นดิน มีบันไดขึ้นเรือนทำด้วยไม้จริงซึ่งสามารถยกออกได้ บริเวณเชิงบันไดด้านข้างเรือนมีครกกระเดื่องใช้ตำข้าว ไต้ถุนเรือนมักจะใช้ประโยชน์เป็นบริเวณเก็บกองฟืน เล้าหมู และแขวนกรงไก่

ลักษณะเรือน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยกพื้นสูงหลังคามุงหญ้าคาทรงจั่วปั้นหยา ยื่นขยายคาออกคลุมทั้งสี่ด้าน ด้านข้างทางขึ้นมักจะคลุมต่ำติดพื้น อีกด้านยื่นยาวคลุมผนังเตี้ยๆจนมิด มีเสารับขยายคาเป็นระยะด้านหน้าเรือนเว้นทางเข้าเรือนและเปิดส่วนด้านบนบริเวณชานแดด

บนเรือนจากประตูทางเข้า เป็นโถงเอนกประสงค์ปิดล้อม 3 ด้าน ด้านหน้าเปิดโล่งเป็นชานแดดทิศใต้ การเชื่อมต่อชานแดดเว้นเป็นช่องที่เว้นพื้นหลังคาไว้ บริเวณโถงเอนกประสงค์มีเตาไฟหุงอาหารและ

ส่วนเก็บของ ด้านซ้ายมือเป็นส่วนเก็บกระบอกไม้ไผ่ใส่น้ำดื่มบริเวณโถงนี้จะใช้ทำอาหารทานอาหาร พักผ่อน พุดคุยรับแขก เตาไฟเป็นกระบอกไม้กรอบสี่เหลี่ยมอัดดินแน่นวางก้นเสาหรือเหล็กสามขา เหนือ เตามีตะแกรงไม้ไผ่แขวนจากโครงหลังคา เหนือโครงหลังคาพาดไม้ท่อนเล็กๆเป็นที่เก็บของ

พื้นที่ในเรือนทั้งหมดอยู่ใต้หลังคาขนาดใหญ่ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

- หลังคาจั่วบริเวณสองช่วงเสากลางเรือน (ลาดชันประมาณ 40° - 45° องศา) โครงหลังคาพาด ยาวคลุมเรือนลงไปถึงเสารับชายคาปีกนกทั้งสองข้าง ข้างหนึ่งจรดพื้นดินเป็นด้านที่ชิดขอบเชิง เขาเกิดเป็นพื้นที่ใต้หลังคาด้านข้างเรือน ทะลุเชื่อมโยงใต้ถุนเรือน
- หลังคาปีกนกที่แนวสัดของเรือนทั้ง 2 ด้าน (มีความลาดชัน 30° - 40° องศา) พาดจาก บริเวณจั่ว คลุมตัวเรือนด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหลังมีเสารับชายคาที่ทิ้งต่ำลงกว่าระนาบ พื้นเรือน ด้านหน้าคลุมบริเวณชานนอกประสงค์และทางเข้าเรือนเกิดพื้นที่ใช้สอยใต้หลังคา ก่อต่ำทั้งด้านหน้าและหลัง

รูปทรงภายนอกเห็นเฉพาะปริมาตรหลังคาขนาดใหญ่มีเสาเรือนค้ำพื้นที่ใต้ถุนเป็นพื้นที่โล่ง ไม่เห็นระนาบผนังเพราะโดนปริมาตรหลังคาบัง

ผังพื้นของเรือนพักอาศัย ชาวปรีบ้านปากแบ่ง 5 ส่วน

1. ชานนอกประสงค์ อยู่ด้านหน้าสุดใกล้ประตูทางขึ้นเรือนและบันได(20%)
2. ชานแดดส่วนชานด้านหน้าตัวเรือนไม่มีหลังคาคลุม(14%)
3. ส่วนเก็บของและอุปกรณ์ อยู่ด้านหน้าติดกับประตูเข้าเรือนและบันได(3.5%)
4. ส่วนห้องฮีดและบริเวณเก็บข้าว ติดกับบริเวณชานนอกประสงค์(17.5%)
5. ส่วนนอนของสมาชิกในเรือน จะอยู่ด้านในสุดของเรือน(45%)

ผังพื้นเครื่องเรือนภายในเรือน

1. ส่วนนอกประสงค์ มีเตาไฟทำอาหารอยู่บริเวณกลางห้อง เป็นกระบอกรอบไม้บรรจุดิน ตั้งหิน เส้า 3 ก้อน หรือเตาเหล็ก 3 ขา ใช้ปรุงอาหารและให้ความอบอุ่นรอบๆอาจมีเก้าอี้เตี้ยๆหรือท่อนไม้ใช้นั่ง ได้ 2 - 3 ชิ้น มีครกไม้ อุปกรณ์ในการปรุงอาหาร หรือเสียบอยู่บนผนังข้างเรือน เหนือเตาไฟจะทำ ตะแกรงชั้นแขวนลอยทำด้วยไม้ไผ่เป็นรูปสี่เหลี่ยมใช้แขวน,ตากสิ่งของหรือเมล็ดพันธุ์พืชให้แห้ง เหนือชั้น แขนงมีชั้นโครงไม้วางพาดเหนือข้อใช้เก็บของเก็บอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เสื้อไม้ไผ่สาน, กระบุง, ตะกร้า ฯลฯ ด้านหน้าข้างประตูทางขึ้นเรือนมักจะทำคอกกันเตี้ยๆใช้สำหรับวางกระบอกใส่น้ำ

2. ส่วนห้องฮีด(หน้าฮอง-ภาษาปรี)อยู่ด้านที่มีผนังและประตูกัน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน 2 ด้านของ เรือนมีทางเดินตรงกลางเชื่อมต่อไปยังส่วนนอนด้านหลัง ส่วนทิศตะวันตกมักจะวางอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เปราะห์, กระบุงใส่ข้าวเปลือก หรือไหเหล้ากลบ ส่วนทิศตะวันออกจะมีเตาไฟเพื่อใช้นึ่งข้าว พร้อม ตะแกรงไม้เหนือเตาเหมือนบริเวณชานนอกประสงค์ อาจวางอุปกรณ์อื่นๆและเก้าอี้เตี้ยๆ เตาไฟบริเวณนี้ จะใช้เพื่อนึ่งข้าวเท่านั้น บริเวณนี้ไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาเด็ดขาด ยกเว้นเมื่อมีพิธีศพ

3. ส่วนนอนและเก็บของ บริเวณส่วนนอนของสมาชิกในเรือนซึ่งอาจมีหลายครอบครัวอาศัยอยู่ ร่วมกัน ส่วนนอนจะกั้นผนังไม้ไผ่สานขัดตะขบข้อ ด้านขวางเรือนติดผนังด้านข้างที่เอียงผายออก ด้าน ตามยาวของเรือนจะกั้นผนังแคบๆพอบังตาภายในส่วนนอน ที่นอนเป็นสาดไม้ไผ่ หันศีรษะไปทางด้านผนัง ด้านข้าง หันเท้าออกสู่ทางเดิน มีเตาไฟอยู่ในบริเวณนี้เพื่อให้ความอบอุ่น บางครั้งทำอาหารด้วย เหนือเตา

มีตะแกรงไม้แขวนสิ่งของ ผืนผ้าด้านข้างมักจะทำชั้นแขวนยาวตลอด ใช้เก็บของส่วนตัวของครอบครัว ด้านบนเหนือซุ้มมักมีชั้นไม้ระแนงไว้เก็บของใช้ต่างๆ

การวางตำแหน่งเรือนและทิศทางของตัวเรือนชาวปรัยบ้านปากำ

จากการศึกษาพบว่าเรือนพักอาศัยของชาวปรัยบ้านปากำจะวางตัวเรือนไปในทิศทางเดียวกันคือหันหน้าไปทางทิศใต้หรือตะวันออก โดยเชื่อว่าหันไปทางทิศของบ่อน้ำ หรือผิวน้ำประจำหมู่บ้านวางตำแหน่งเรือนพักอาศัยไปในแนวเหนือ – ใต้ หันด้านข้างเรือนไปทางทิศตะวันออก ด้านซึ่งเป็นหุบเขาแต่จะมีแนวต้นไม้ธรรมชาติหรือปลูกเสริมเพื่อกำบังด้านข้างเรือน ส่วนด้านทิศตะวันตกใช้แนวสันเขาบังเรือนได้ จากเรือนทั้งหมด 23 หลัง มีการวางตัวเรือนในลักษณะนี้ 18 หลัง มี 3 หลังที่หันไปทางทิศตะวันออกเนื่องจากพื้นที่ตั้งเรือนเป็นสันเขาในแนวตะวันออก – ตก แต่ลักษณะเรือนเหมือนกันทุกหลัง คือ บันไดขึ้นเรือนหรือทางเข้าเรือนอยู่แนวสันเขาเสมอบริเวณทางเข้าเรือนจะมีหลังคาคลุมต่ำจนจรดพื้นดินทุกเรือน

กลุ่มเรือนทั้งหมดจะวางตัวเรือนในระดับต่างกันหลายระดับแต่จะวางทิศทางหันหน้าเรือนไปทางเดียวกันสร้างยื่นเข้าไปในระดับสูงกว่าตัวเรือนพักอาศัย ส่วนมากตั้งบนพื้นที่ลาดชัน ด้านติดสันเขาหรือทางทิศตะวันตกของเรือน ส่วนบริเวณซีกล่างและท้องน้ำจะแยกไปด้านตะวันออกหรือใกล้หุบเขาเพื่อให้น้ำไหลลงไปตามลำ

เรือนพักชั่วคราวระหว่างสร้างเรือน เป็นเรือนเครื่องผูก สร้างติดดิน ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคามุงด้วยหญ้าคา ลักษณะเป็นเพิงหมาแหงนด้วยผืนหลังคา 2 ผืนเกยกัน ปิดด้านหน้าด้วยแผงหลังคาเกิดเป็นรูปจั่วไม่เท่ากัน หลังคามุงด้วยหญ้าคา ผืนผ้าด้านข้างกรุแผงหญ้าคาทั้งหมด ยกพื้นส่วนนอนเตี้ยๆ ยาวไปตามแนวยาวของเรือน แบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในคล้ายเรือนพักอาศัย แบ่งเป็นส่วนนอนยกประสงค์พร้อมเตาไฟ ส่วนเตาหนึ่งข้าว ส่วนนอนและเก็บของพื้นที่ส่วนเตาไฟและเก็บของเป็นพื้นดินอัดแน่นยาวขนานกับส่วนนอน โครงสร้างทำด้วยท่อนไม้จริงผสมไม้ไผ่ ผูกมัดด้วยหวายและตอกไม้ไผ่ ลักษณะเด่นของเรือนชั่วคราวหรือตึกคือการใช้พื้นที่ภายในเหมือนเรือนพักอาศัย แม้รูปทรงภายนอกจะเป็นเพิงธรรมดา

5.2.2 สรุปลักษณะจั่วหรือเรือนชั่วคราวในไร่

เป็นเรือนเครื่องผูกยกพื้นสูงโครงสร้างไม้จริงตามธรรมชาติ หลังคามุงด้วยใบค้อ หน้าจั่วหันไปด้านข้าง ชายคายื่นยาวปิดผืนผ้าด้านหน้าและด้านหลัง ด้านข้างเป็นผืนใบค้อตั้งเฉียงเอียง มีประตูบานกระทุ้งออกสู่สนามแคตทั้ง 2 ด้าน ผืนผ้าด้านในตั้งผายออกทำด้วยไม้ไผ่สานขัดแตะ พื้นปูผากไม้ไผ่โครงสร้างเรือนเป็นไม้จริงผสมไม้ไผ่มีโครงไม้ค้ำยันด้านข้างทั้ง 2 ด้าน มักตั้งบนพื้นที่เอียงกลางไร่ข้าว ประตูเข้าเป็นประตูบานเลื่อนทำด้วยไม้ไผ่สานขัดแตะ

พื้นที่ภายในมีเตาไฟอยู่กลางเรือน ด้านบนเหนือเตามีตะแกรงและทำชั้นเก็บของบนโครงหลังคา ด้านบน ผืนผ้าด้านหลังมักทำชั้นวางของติดผนัง

5.2.3 สรุปลักษณะของรานชาหรือยั้งข้าวชาวปรัย

เป็นเรือนเครื่องผูกขนาดเล็ก ยกพื้นสูง เสาไม้จริงมีง่ามไม้ไผ่รองรับคานท่อนไม้จริงนิยมใช้เสาสี่เสามีเสารองรับพื้นเพิ่มบริเวณกลางระหว่างเสา

หลังคามุงโครงไม้จริงและไม้ไผ่มุงด้วยแผงใบค้อ ปิดทับด้วยท่อนไม้หรือไม้ไผ่ ชายคาด้านหน้าและด้านหลังจะคลุมปิดตัวเรือนทั้งหมดด้านข้างปิดด้วยแผงใบค้อวางเอียงออก ผืนผ้าด้านในเป็นแผงไม้ไผ่สานขัดแตะหรือผากไม้ไผ่ทางตั้ง โครงคร่าไม้มัดด้วยหวายและเถาวัลย์ ใช้ท่อนไม้พาดด้านหน้าแทนบันได

ภายในเป็นกล่องสี่เหลี่ยม บางหลังมีรั้วไม้ล้อมรอบป้องกันสัตว์เลื้อยรบกวน ปีกเฉลวป้องกันสิ่งไม่ดีทั้ง 4 มุม และติดบริเวณเสากลาง รูปทรงภายนอกเป็นทรงสามเหลี่ยมไม่เห็นผนังด้านใน นิยมปลูกทรานซาในพื้นที่เอียงและอยู่ในระดับสูงกว่าเรือนพักอาศัยและด้วยชาวปรัยบ้านปากำยังคงมีความเคร่งครัดในจารีตประเพณีมากจากการสำรวจภาคสนามชาวบ้านปากำโดยเฉพาะเรือนฮีดและเรือนโกลเคียงจะไม่อนุญาตให้ขึ้นถ่ายภาพภายในบริเวณห้องฮีดอนุญาตให้ขึ้นเรือนได้เท่านั้น สามารถถ่ายภาพและวัดขนาดได้เฉพาะภายนอกเท่านั้น เนื่องจากเรือนฮีดเคร่งครัดในความเชื่อเรื่องผีเรือนมากในการเก็บข้อมูลภาคสนามจึงเก็บข้อมูลรายละเอียดได้เฉพาะกลุ่มเรือนด้านทิศเหนือและกลุ่มเรือนด้านทิศใต้ และสามารถเข้าสำรวจเรือนของหม่อฮีดได้แต่ต้องใช้เวลาในการเข้าสำรวจในช่วงหลัง ๆ หลังจากทำความคุ้นเคยเข้าใจกันแล้วแต่ก็ไม่อนุญาตให้ถ่ายภาพบริเวณห้องฮีดและส่วนนอนของสมาชิกในเรือนได้เปิดให้ดูและสอบถามข้อมูลได้จึงวัดขนาดภาพถ่ายบริเวณโถงอเนกประสงค์ วัดขนาดและถ่ายภาพจากภายนอกและจากบริเวณใต้ถุนได้ในบริเวณศาลตาน้ำและบริเวณตาน้ำศักดิ์สิทธิ์ก็อนุญาตให้เข้าชมได้ในวันพิธีกินดอกแดงที่มีการเซ่นไหว้แต่ก็ไม่อนุญาตให้ถ่ายภาพจึงต้องทำการวาดเส้นเป็นภาพลายเส้นแทนวันกินดอกแดงในการเก็บข้อมูลภาคสนามบริเวณไร่นายขอด ใจปิง เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2553 ขณะทำพิธีห้ามถ่ายภาพเมื่อทำเสร็จแล้วจึงถ่ายภาพได้อาจเพราะเป็นไร่นาของเรือนฮีด เนื่องจากในวันที่ 15 ธันวาคม 2555 วันกินดอกแดงที่เข้าทำการสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติมในไร่นานายใจ ใจปิงขออนุญาตถ่ายภาพได้ ในการเก็บข้อมูลโดยการรังวัดขนาดของวังะตูป และรานซาก็ต้องอนุญาตเจ้าของและทำการสำรวจในขณะที่เจ้าของอยู่ด้วยเท่านั้นเพราะเพื่อความสบายใจของเจ้าของเรือน เนื่องจากรานซา (ยั้งข้าว) นั้นมีความสำคัญต่อชาวปรัยมากส่วนตูปนั้นเปรียบเสมือนเรือนพักอาศัยด้วยการที่มีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยเหมือนกันโดยมีเตาตั้งข้าวแยกออกมาและเมื่อสร้างเรือนใหม่แล้วก็ต้องมีพิธีนำหม่อนึ่งข้าวขึ้นเรือนใหม่ด้วย ในกรณีวังะนั้นเข้าสำรวจเพื่อรังวัดและถ่ายภาพได้เฉพาะหลังที่เจ้าของอยู่ด้วยเพื่อสอบถามข้อมูลและอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก เนื่องจากชาวปรัยบ้านปากำหลายเรือนมีไร่นาวอยู่ห่างจากหมู่บ้านมากในแต่ละปี

5.2.4คุณค่าทางสถาปัตยกรรมพื้นที่พบ

1. พบรูปทรงและประโยชน์ใช้สอยที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและพฤติกรรมของชาวปรัยที่มีพิธีกรรมและคติความเชื่อเป็นของตนเอง และสังคมของชาวปรัยที่เป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปรัย
2. พบภูมิปัญญาในการสร้างเรือนพักอาศัย และเรือนชั่วคราวตลอดจนยั้งข้าว โดยใช้คนในชุมชนหรือในสังคมตนเอง พึ่งพาตนเองได้ มีการเรียนรู้ สืบทอดประสบการณ์ต่อคนรุ่นหลัง
3. มีการเลือกพันธุ์ไม้และวัสดุธรรมชาติที่เหมาะสมมาสร้างที่พักอาศัย
4. การวางผังหมู่บ้าน และวางผังเรือนที่กลมกลืนสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

5.2.5คุณค่าทางด้านสังคมวัฒนธรรมประเพณี

เป็นเอกลักษณ์มีการอยู่ร่วมกับป่าอย่างกลมกลืน อันเป็นหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้วัสดุอย่างคุ้มค่าและพอเพียง รักษาระบบนิเวศ ด้วยการปลูกทดแทนและเสริม หรือใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน วัฒนธรรมในการรูดข้าวแล้วปล่อยให้ต้นข้าวกลายเป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูสภาพป่าได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปุ๋ยเคมี

5.3 สรุปผลและข้อเสนอแนะ

5.3.1 สรุปผลจากการศึกษาสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมชาวปรี

จากการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น บ้านปากำ ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่าชาวปรีบ้านปากำ มีการสร้างสถาปัตยกรรมด้วยตนเอง ตั้งแต่เรือนพักอาศัยหรือเจียง เรือนชั่วคราวระหว่างสร้างเรือนใหม่หรือตึบ เรือนชั่วคราวในไร่หรือจะจนถึงยังข้าวหรือรานชาซึ่งมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมอย่างสูงมีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มอย่างชัดเจน ทั้งด้านรูปทรงอาคารมีประโยชน์ใช้สอยและการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสมกับพฤติกรรมและความเชื่อของตน มีการเลือกใช้วัสดุธรรมชาติที่สามารถหาได้ตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติรอบตัว ซึ่งมีการเลือกคัดสรรและใช้เฉพาะที่จำเป็น ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า มีการนำกลับมาใช้ใหม่จนหมดอายุใช้งานทำให้เกิดการรักษาระบบนิเวศรอบๆหมู่บ้านตลอดมานับร้อยปี

ชาวปรีบ้านปากำมีภูมิปัญญาในการออกแบบระบบโครงสร้างอาคารให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในการก่อสร้างและการถอดประกอบหรือถอน มีการออกแบบเรือนที่พิกที่สอดคล้องกับภูมิประเทศและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามสภาพภูมิศาสตร์ เช่นการสร้างจั่วในสภาพแวดล้อมที่โล่งแจ้ง และลาดชัน แต่มีการออกแบบที่ป้องกันลมและฝนได้ดี การสร้างเรือนพักอาศัยเกาะกลุ่มกันตามแนวสันเขาและมีการปลูกต้นไม้กันลม มีรายละเอียดในการสร้างส่วนประกอบต่างๆของเรือนที่เหมาะสมและสวยงาม มีการออกแบบพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนที่สอดคล้องกับคติความเชื่อเรื่องผีประตระกูล และพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา มีการแบ่งสัดส่วนและขอบเขตของพื้นที่เพื่อควบคุมกิจกรรมรักษาวินัยของชุมชนชาวปรีได้อย่างดี สามารถเป็นที่พิกกำบังกายอย่างเหมาะสมตามอัตภาพและภูมิศาสตร์ได้ มีความเข้าใจคุณสมบัติของวัสดุธรรมชาติสามารถคัดสรรพืชพันธุ์เพื่อประโยชน์ใช้สอยในด้านต่างๆทั้งอาหาร ยารักษาโรค การสร้างอุปกรณ์เพื่อดำรงชีพ มีการเลือกใช้วัสดุที่หลากหลายอย่างชาญฉลาดเหมาะสมกับการใช้งานเฉพาะหรือใช้งานอเนกประสงค์ชาวปรีบ้านปากำมีการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและดัดแปลงปรับปรุงทรัพยากรตามธรรมชาติมาใช้กับชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองและรักษาสภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยเกิดความเสียหายต่อสภาพแวดล้อมน้อย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปรีกับระบบนิเวศนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นกลมกลืนและประสานเป็นหนึ่งเดียวกัน มีกระบวนการและวิธีการวางระเบียบแบบแผนในการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติหลายวิธี ภูมิปัญญาเหล่านี้ได้ผ่านกระบวนการปรับใช้และทดลองอย่างต่อเนื่องมายาวนานใช้ประสบการณ์และส่งผ่านความรู้จากรุ่นสู่รุ่นซึ่งสามารถประยุกต์หรือเป็นแหล่งความรู้ได้ดี ด้านรูปทรงของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวปรี บ้านปากำ นั้นมีเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ปรีอย่างชัดเจนและแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใกล้เคียงกันทั้งยังแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันซึ่งมีความสัมพันธ์กันหลายด้าน ลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั้ง 4 ชนิด นั้นมีคุณค่าทางความงามและด้านสถาปัตยกรรมมากยิ่งขึ้นสามารถรักษารูปแบบสืบทอดต่อกันมายาวนาน

ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าเผยแพร่องค์ความรู้ในการใช้พืชพันธุ์ที่เหมาะสมกับคุณสมบัติตามธรรมชาติแก่สังคมอื่นๆ ปลูกพืชพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพเพิ่มเติมเพื่อชดเชยจากการใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่หรือผลักดันให้เกิดเป็นแหล่งการเรียนรู้ระบบนิเวศและวิถีชีวิตของจังหวัดน่าน ควรอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและเผยแพร่องค์ความรู้

ในการออกแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวปรัยแก่สังคมและประชาชนทั่วไป ด้วยความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆในด้านการศึกษา เช่น สถาบันการศึกษาทั้งในระดับท้องถิ่น เช่น การศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนในจังหวัดน่าน ตลอดจนสถาบันการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยที่มีการศึกษาในด้านสถาปัตยกรรม การปกครองเช่นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กรมป่าไม้ ในด้านวัฒนธรรมโดยกระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารเสนอวัฒนธรรมชาวปรัยต่อสังคม สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตบ้านป่าก่าและหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อให้สังคมชาวปรัยดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น

จากการศึกษารูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนพักอาศัยชาวปรัยนั้นทุกหมู่บ้านของชาวปรัยเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านรูปทรง และการใช้วัสดุเรือนพักอาศัยบ้านป่าก่า เริ่มเกิดความเปลี่ยนแปลงโดยเริ่มจากเรือนนายเป็กใจปิง ซึ่งเป็นสมาชิก อ.บ.ต. ได้สร้างเรือนแบบคนพื้นราบ 1 หลัง แต่เรือนนายเป็กอยู่บริเวณท้ายเนินเขา ทิศเหนือของหมู่บ้านค่อนข้างห่างจากกลุ่มเรือนกลุ่มอื่นๆ

ส่วนในหมู่บ้านชาวปรัยใกล้เคียง เช่น หมู่บ้านขุนน้ำจอน หมู่บ้านห้วยลัวะ ต่างก็เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น เรือนพักอาศัยไม่มีเรือนพักอาศัยแบบเรือนยาวแบบดั้งเดิมที่สมบูรณ์เลย ที่เหลือก็เกิดการเปลี่ยนแปลงเหลือเพียงเค้าโครงเดิมเท่านั้น ในขณะที่เรือนแบบดั้งเดิมของชาวปรัยบ้านน้ำแพะยังเหลือเรือนแบบดั้งเดิมแค่ 3 หลัง แต่มีการเปลี่ยนแปลงโครงหลังคาโดยมีการใช้釘รับจันทันผนังเรือนและพื้นเปลี่ยนเป็นแผ่นไม้จริงแล้ว ส่วนเรือนหลังอื่นๆในหมู่บ้านก็มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านรูปทรงและวัสดุหมดแล้วเหลือแต่ภาษาและประเพณีที่ยังคงเป็นแบบดั้งเดิมอยู่

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวปรัยในอำเภอปอเกลือ จังหวัดน่าน นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการเช่น การย้ายที่อยู่อาศัย การขาดแคลนวัสดุธรรมชาติในการปลูกเรือนแบบเดิม ทัศนคติที่เปลี่ยนไป ตลอดจนวัฒนธรรม ความเชื่อแบบดั้งเดิมลดลง เนื่องจากมีกฎหมายมากไม่สะดวกสบาย เมื่อเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมของคนพื้นราบ ความเชื่อในเรื่องผีลตน้อยลง เกิดจากการรับอิทธิพลของศาสนาพุทธ หรือเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ ทำให้จารีตประเพณีเปลี่ยนแปลงไปด้วยส่งผลต่อพฤติกรรมในการใช้ชีวิตประจำวัน ทำให้พื้นที่ใช้สอยและรูปทรงของเรือนพักอาศัยเปลี่ยนไปเร็วกว่าอย่างข้าว(รานชา) หรือเรือนชั่วคราวในไร่ (จัวะ) ซึ่งยังไม่เปลี่ยนแปลง หากยังทำไร่ด้วยวิธีดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยเฉพาะเรือนพักอาศัย เห็นได้ชัดจากหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านห้วยลัวะ บ้านขุนน้ำจอน และแม้แต่หมู่บ้านชาวปรัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด เช่น บ้านน้ำแพะนอก น้ำแพะใน ซึ่งยังคงผูกพันกันด้วยสายตระกูลผี ก็ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจนเกือบไม่เห็นร่องรอยของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นดั้งเดิม จึงต้องอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยเฉพาะเรือนพักอาศัยแบบดั้งเดิมไว้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะต่อไปอาจจะหาเรือนพักอาศัยแบบดั้งเดิมที่สมบูรณ์เพื่อการศึกษาในด้านวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้ยากขึ้น

ภาพที่ 5.2 ลักษณะและสภาพแวดล้อม หมู่บ้านปากำ ตำบลดงพญา
ทิวา : จากการสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามโดยสัณชัย สุพิพัฒน์มงคล

เรือนชาวปรีย บ้านห้วยลัวะ ตำบลคงพญา

เรือนชาวปรีย บ้านขุนน้ำจอน ตำบลคงพญา

เรือนชาวปรีย บ้านน้ำแพะโน ตำบลบ่อเกลือใต้

ภาพที่ 5.3 แสดงลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับเรือนชาวปรียในอำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
ที่มา : จากการสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม โดย สัญชัย สุพิพัฒน์มงคล

จากการศึกษาที่พบคุณค่าทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์ชัดเจน ทั้งด้านรูปทรงการใช้วัสดุ ธรรมชาติ สามารถนำไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม จ.น่าน ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านโองิมะชิ ในเขตชิระคะวะโกะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวนาโบราณในประเทศญี่ปุ่นมีอายุ ประมาณ 250 ปี มีเอกลักษณ์เด่นคือ บ้านทุกหลังมีหลังคาสไลด์ “กัสโชทสึคุริ” (Gassho-tsukuri) การ ออกแบบบ้านแสดงถึงภูมิปัญญาของคนโบราณที่ออกแบบมาให้รองรับสภาพอากาศในชิระคะวะโกะ การ ทำหลังคาบ้านที่ลาดเอียงลงจนเกือบจะถึงพื้นเพื่อป้องกันไม่ให้หิมะค้างอยู่บนหลังคามากเกินไป บ้านหัน หน้าไปทางทิศเหนือและทิศใต้เพื่อลดแรงต้านทานของลม ตัวบ้านตั้งอยู่ในทิศทางที่รับแสงจากดวงอาทิตย์ ได้ ทำให้เย็นในฤดูร้อนและอุ่นในฤดูหนาว โครงสร้างของบ้านไม้ใช้ตะปู วัสดุในการก่อสร้างมาจากวัสดุ ธรรมชาติทั้งหมด หมู่บ้านนี้ได้รับการขึ้นทะเบียนจากยูเนสโกให้เป็นมรดกโลกในปี 2538 เป็นจุดดึงดูด นักท่องเที่ยว มีการย้ายบ้านบางหลังมาทำพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง เพื่อป้องกันบ้านเหล่านั้นถูกทำลาย มีการ สร้างบรรยากาศให้เหมือนในอดีต ทำให้หมู่บ้านโองิมะชิเป็นสถานที่น่าเที่ยวมากที่สุดในเขตชิระคะวะโกะ และโกะยะมะ

ภาพที่ 5.4 แสดงหมู่บ้านโองิมะชิ
ที่มาจากเว็บไซต์ www.tpa.or.th

5.3.2 แนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากการจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้และขอความคิดเห็นเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัย เรื่อง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวลัวะปรี 3 ครั้ง เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2555 , 20 กันยายน 2556 ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน และ 12 มิถุนายน - 30 กันยายน 2556 ณ หอศิลป์ปริมาน อำเภอมือ จังหวัดน่าน จากแบบสอบถามความพึงพอใจ และความคิดเห็นพบว่าประชาชนส่วนมากเห็นด้วยและให้ความสำคัญต่อการเผยแพร่ความรู้ด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวลัวะปรี และแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวลัวะบ้านปากำ

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวลัวะบ้านปากำอาจใช้แนวทางการอนุรักษ์จากการประชุม เรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในประเทศไทยที่เสนอให้ส่งเสริมความรู้ให้ตระหนักถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและปกป้องให้พ้นจากภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้น ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ป้องกันการเสื่อมถอยของชุมชน ควบคุมการเปลี่ยนแปลงที่มีผลมาจากการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองทั้งจากการท่องเที่ยวและการก่อสร้างต่างๆ ให้สงวนรักษาการผลิตวัสดุพื้นถิ่นเพื่อการซ่อมบำรุงต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ส่งเสริมการสำรวจและจัดบันทึกทรัพยากรมรดกทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวลัวะปรีและมัลอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นฐานข้อมูลในอนาคต

ควรมีกิจกรรมสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจให้เห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและวัฒนธรรมของชาวลัวะปรีโดยจัดทำเอกสารและวีดิทัศน์เผยแพร่ มีการจัดนิทรรศการตลอดจนมีการสัมมนาวิชาการที่เกี่ยวข้องโดยหน่วยงานของรัฐและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชาวลัวะปรีในจังหวัดน่าน มีการกำหนดกิจกรรม ขอบเขตของวัฒนธรรม กำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์วัฒนธรรมชาวลัวะปรีบ้านปากำให้ดำรงอยู่ตลอดไปอย่างยั่งยืน สร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษฐานวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ส่งเสริมสนับสนุนการดำรงชีวิตวัฒนธรรมประเพณีของชาวลัวะปรีช่วยเหลือในการดำเนินการสร้างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การอนุรักษ์เครื่องแต่งกายและหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวลัวะปรี

ชุมชนชาวลัวะปรีบ้านปากำเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีสิทธิตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีของชาวไทยว่าบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนบ้านปากำดำรงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืนรักษาวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ปรีได้ จึงควรสนับสนุนในด้านต่างๆให้เกิดการท่องเที่ยวและสร้างผลิตผลอันเกี่ยวเนื่องจากการท่องเที่ยวอื่นๆอันส่งผลต่อเศรษฐกิจในชุมชนด้วยการกำหนดเขตสงวนหรืออนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวลัวะปรีให้ชัดเจน

การกำหนดเขตสงวนหรือเขตอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวลัวะบ้านปากำนั้น แม้ว่าชาวลัวะปรีบ้านปากำจะยังคงรักษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบดั้งเดิมไว้ได้มากแต่ก็เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น เนื่องจากมีการเปลี่ยนไปปลูกเรือนพักอาศัยด้วยไม้จริงแบบคนพื้นราบแล้ว 1 หลัง มีการปลูกเรือนเพิ่มขึ้นใหม่อีก 1 หลัง เป็นแบบคนพื้นราบ จากเดิม พ.ศ.2553 มีเรือนพักอาศัยแบบดั้งเดิม 23 หลัง ปี พ.ศ. 2554 มีเรือนพักอาศัยแบบดั้งเดิม 22 หลัง เป็นเรือนพักอาศัยแบบใหม่ 1 หลัง ปี พ.ศ.

2556 มีเรือนพักอาศัยแบบดั้งเดิม 22 หลัง และมีเรือนพักอาศัยแบบใหม่มุงด้วยสังกะสี 2 หลัง รวม 24 หลังคาเรือน ในปัจจุบันเรือนพักอาศัยแบบดั้งเดิมบางเรือนเริ่มเปลี่ยนพื้นเรือนเป็นพื้นไม้จริงบ้างแล้ว แม้รูปทรงภายนอกจะเหมือนเดิม รูปแบบเรือนสมัยใหม่มีผังพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ ปลุกเรือนครัวแยกออกมาจากเรือนพักอาศัยเป็นเรือนเล็กอยู่ด้านหน้าที่เชื่อมต่อกัน แต่เรือนแบบสมัยใหม่นั้นจะปลุกเรือนแยกออกไปจากกลุ่มเดิม สร้างในระดับต่ำกว่ากลุ่มเรือนเดิมเล็กน้อย

ในการป้องกันมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชาวปรัยบ้านปากำอย่างรวดเร็วจนเกินไป จึงควรสร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชนให้เข้าใจถึงคุณค่าของวัฒนธรรมของตน และสนับสนุนให้มีการสงวนรักษาวัตถุที่ใช้ในการสร้างเรือนขึ้น จากการศึกษาพบว่า การสร้างเรือนพักอาศัยแบบใหม่ เกิดจากการพบเห็นเรือนสมัยใหม่และเปรียบเทียบกันระหว่างเรือนพักทั้ง 2 แบบ โดยเรือนสมัยใหม่ดูแข็งแรงมั่นคงกว่า อายุการใช้งานนานกว่าไม่ต้องซ่อมหลังคาทุก 1 ปี และ 3 – 4 ปี ก็ต้องรื้อเรือนเก่าลงและสร้างเรือนใหม่ทดแทนซึ่งเป็นวัสดุหลังคาเริ่มหายากขึ้น และรู้สึกถึงความสะดวกสบายในเรือนใหม่มากกว่า แต่การปลุกเรือนแบบใหม่ ซึ่งแยกเรือนครัวออกมาจากเรือนเดิมทำให้พฤติกรรมการใช้งานเปลี่ยนไป ขอบเขตของความเป็นส่วนตัวของเรือนเดิมถูกแทนที่ด้วยขอบเขตใหม่ การแยกเรือนครัวไฟออกมาจากเรือนใหญ่ที่เป็นที่พักเพราะชาวปรัยใช้เตาไฟที่ใช้ฟืนซึ่งมีควันไฟ หากไม่แยกครัวไฟออกมาควันไฟจะสกปรกเรือนพักที่เป็นไม้จริง แต่เมื่อแยกครัวไฟออกมาแล้วการแบ่งแยกเตาไฟและเตาไฟข้างก็เปลี่ยนไป ต่อไปก็อาจยกเลิกเตาไฟข้างเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในเรือนชาวปรัยบ้านน้ำแะที่หลายเรือนเลิกไปความเคร่งครัดและเขตห้องฮีดเปลี่ยนไปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมจารีตก็จะลดความสำคัญลงจนที่สุด อาจสูญเสียเอกลักษณ์ของชาวปรัยไป แม้ทุกวันนี้ในหมู่บ้านปากำยังมีข้อห้ามของหมอฮีดที่ยังยึดถือคือ ห้ามสร้างเรือนพักอาศัยในช่วงทำไร่ข้าวจนถึงวันพิธีกินดอกแดงแล้ว ห้ามปลุกเรือนขวางทางผีผ่าน ห้ามปลุกเรือนมุงสังกะสีในบริเวณเนินหมู่บ้าน ให้ปลุกเรือนพักหันหน้าไปทางทิศกาลผิดาน้ำ แต่ก็ยังอาจไม่เพียงพอที่จะหยุดยั้งการเปลี่ยนแปลงได้มากนัก

การศึกษาพบว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวปรัยบ้านปากำ เป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากภูมิปัญญาในการก่อสร้างที่เหมาะสมแล้วยังมีการสร้างสรรค์อุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการใช้ชีวิตประจำวันได้ดี มีการออกแบบกลอนประตูการสร้างลดทอนการถักทวยียัดโครงสร้างที่มีเอกลักษณ์และสวยงาม มีการสร้างเครื่องจักสานที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมของตนเองเช่น กระบุง, ตะกร้า (แคง, เปราะห์) สามารถนำมาใช้หรือดัดแปลงออกแบบต่อยอดให้ใช้ได้กับสังคมปัจจุบันเป็นการเผยแพร่รูปแบบและเอกลักษณ์ของชาวปรัยไปสู่สังคม อีกทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของหมู่บ้านที่ยังคงสมบูรณ์รักษาสภาพอากาศและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ปรัยที่ไม่อาจหาที่ไหนได้อีก สามารถสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ เนื่องจากทุกชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีความนอบน้อมต่อธรรมชาติ เคารพธรรมชาติหรืออำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งปัจจุบันนี้ชาว ปรัยบ้านปากำก็ยังเคารพต่อผีป่า ผีไร่ ผีหมู่บ้าน ผีเรือนมีจิตสำนึกร่วมกันที่รักษาและเคารพธรรมชาติมีความเชื่อว่าธรรมชาติมีจิตวิญญาณ ชาวปรัยจึงจะไม่ล่วงละเมิดธรรมชาติ เป็นผู้รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมมาตลอดจนทุกวันนี้ วิถีชีวิตและระบบความเชื่อของชาวปรัยจึงเป็นตัวอย่างที่ดีแบบหนึ่งในการที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันธรรมชาติอย่างยั่งยืน จึงควรสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษฐานศิลปวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวขึ้นเพื่อให้ชุมชนบ้านปากำมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นสามารถยืนหยัดอยู่ในสภาพสังคมปัจจุบันได้จึงจะ

สามารถรักษามุมปัญหาและวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้นานเท่านั้นต่อไป

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืนนั้นจะต้องเสริมสร้างภูมิปัญญาของช่างฝีมือให้สูญหายไปโดยการสืบทอดต่อไป ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้การถ่ายทอดฝีมือขยายความรู้ความชำนาญออกไป ให้คนรุ่นใหม่เข้าใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมเดิมรักษาวัฒนธรรมเดิมเอาไว้ มีความเข้าใจและรู้ว่าวัฒนธรรมใหม่จะทำลายคุณค่าของวัฒนธรรมเดิมอย่างไร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืนนั้นต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ จึงจำเป็นที่ภาคสังคมและภาครัฐควรเข้าใจและดูแลการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้มั่นคงเพราะความเจริญทางวัตถุนั้น มักจะมาจากสังคมนอกข้างและนโยบายของรัฐควรกำหนดนโยบายให้มีการเชื่อมโยงกระแสวัฒนธรรมใหม่ให้เข้ากับวัฒนธรรมเก่าหรือพยายามผสมผสานผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน มิเพียงแต่รักษาวัฒนธรรมของชาวปรีทเท่านั้น แต่ต้องแสดงให้เห็นว่าองค์ความรู้ของชาวปรีทมีคุณค่าต่อสังคมโลกเป็นตัวอย่างที่ดีในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ แม้ชาวบ้านอาจไม่มีความรู้ตามมาตรฐานจากโรงเรียน แต่ชาวบ้านเรียนรู้จากชีวิตจริง ว่าสิ่งใดสำคัญต่อตนเองและชุมชนสามารถเข้าใจระเบียบของธรรมชาติหรือเข้าใจในธรรมชาติตามแบบฉบับของชาวปรีท ควรมียุทธศาสตร์ที่จะสร้างรายได้ที่ก่อให้เกิดเศรษฐกิจที่ดีของชุมชนหรือกำหนดการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้น

การสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษฐานศิลปวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวนั้นเป็นการเน้นรากฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรงเน้นการต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ให้ลึกซึ้ง มีเป้าหมายที่สอดคล้องกับบริบทหรือสภาพแวดล้อมดั้งเดิมของท้องถิ่น ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองควรหาทางทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสิ่งใหม่หรือนวัตกรรมต่อยอดจากผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่มีอยู่สร้างความยั่งยืนด้วยการทำให้ความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางศิลปกรรมที่ยั่งยืนทำให้เกิดเป็นสถานที่สร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม ทั้งภาคการบริหารและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะมีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่นอยู่แล้วส่งเสริมเศรษฐกิจโดยกำหนดมาตรการพิเศษในการรักษา “มรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต” ของจังหวัดน่าน

รัฐบาลไทยกำหนดนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นนโยบายสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินในท้องถิ่นและประเทศเป็นจำนวนมากทุกปี นโยบายนี้ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แต่ก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องมีการวางแผนรองรับในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยอนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะเท่าที่มีความสามารถจะรองรับได้ มีการป้องกันผลกระทบต่อระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและสัตว์ป่า คำนึงถึงความสามารถในการฟื้นฟูให้มีสภาพเหมือนเดิมได้ พิจารณาถึงผลกระทบต่อชุมชนและผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นด้วย

เพื่อเป็นการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาวโดยกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเน้นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกระจายอำนาจสู่คนในพื้นที่ระดับชุมชน เพื่อให้ชุมชนร่วมกันกำหนดแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิตและ

วัฒนธรรมของท้องถิ่น ขณะที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องปลูกฝังให้นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกรักชุมชนและรัก วัฒนธรรมของชุมชนด้วย

หากมีการนำองค์ความรู้ในด้านการออกแบบโครงสร้าง การเลือกใช้วัสดุธรรมชาติไปวิจัยเพิ่ม หรือ ต่อยอด เพื่อเพิ่มคุณค่าอาจเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมหรือพัฒนาไปสู่ผลิตภัณฑ์ สร้างสรรค์เพื่อความยั่งยืนได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยในขั้นต่อไป

ในการศึกษาวิจัยเรื่องสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวไทยภูเขาเผ่าลัวะ กรณีศึกษา บ้านปากำ ตำบลง พญา อำเภอเบตกร จังหวัดน่าน นี้ได้พบเนื้อหาที่น่าสนใจที่จะศึกษาต่อเนื่องมากมาย ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ ระบบนิเวศน์และสภาพสังคมของชาวปรัย ภูมิปัญญาในการเลือกวัสดุ ขนาดสัดส่วนของเรือนที่เหมาะสมกับ วิถีชีวิตในอดีตและอนาคต โดยการวิจัยขั้นต่อไปอาจวิจัยในด้านคุณสมบัติเฉพาะของพันธุ์ไม้แต่ละชนิด ทั้ง การใช้ประโยชน์ในด้านก่อสร้างส่วนต่างๆของอาคาร ด้านการสร้างอุปกรณ์เพื่อการดำรงชีพใน สภาพแวดล้อมบริเวณที่สูง ซึ่งคาดว่าจะได้พบคำตอบที่เหมาะสมในการพัฒนาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และ เรือนพักอาศัยของชาวไทยภูเขาในอนาคตได้